

G-P

Göteborgs-Posten

30 december

Pris 2:50

REAGAN straffar SOVJET

Anita Ekberg
gäst hos Hagge

FÅGELDÖD drabbar åter kusten

Ledare: Socialt arbete i ny anda
Försvarskommittén motsägande

Andrasidan: Inga-Greta Agrell: Vad händer barn i kris?

Ingrid Nettervik: Ungdomsromanen som genre

BÖCKER

Vad händer barn i kris?

Skilsmässa, dödsfall och andra problem och förändringar inom familjen utlöser kriser i barnens värld. Hur ska vi och barnen kunna hantera dessa kriser? En bok i ämnet, *Barn i kris*, har skrivits av ett arbetslag från Skå och de har fokuserat sig på fosterbarn, adoptionsbarn och skilsmässobarn. Inga-Greta Agrell som har en mycket lång erfarenhet som barnpsykiater har läst boken och recenserar och kommenterar den.

PSYKISK kris har definierats på olika sätt. En i praktiskt arbete användbar definition är följande: Ett mentalt tillstånd utlöst av yttre händelser eller av en katastrof som av den drabbade upplevs som hot mot den egna existensen, mot den sociala identiteten, mot tryggheten i tillvaron.

En kris kan utlösas vid förlust av en älskad medmänniska genom dödsfall, skilsmässa eller på annat sätt. Krisen kan även provoceras av ett stympande eller invalidiserande kirurgiskt ingrepp — f 5 av allt som av den drabbade upplevs som en katastrof. Man har sett en svår kris utveckla sig hos barn genom enbart miljöförändring, t ex vid barnets flyttning från landsbygd till storstad.

Ett arbetslag från Barnbyn Skå

behandlar i en bok *Barn i kris* (av Kerstin Vinterhed, Bengt Börjesson, Anita Cederström, Erik Fredin, Marie Hesse, Sven Hesse, AWE/Gebers) ämnet barn och separation. Boken fokuserar på fosterbarn, adoptionsbarn och skilsmässobarn med särskild tyngdpunkt lagd på betydelsen av barns skiljande från den ena eller båda biologiska föräldrarna.

Det intressantaste i boken är den briljanta historiken, som ger en återblick på barnets ställning i familj och samhälle genom tiderna. Rubrikerna i detta kapitel ger en antydning om innehållet: När barn- domen inte fanns och Att vara barn under antiken, medeltiden och nya tiden.

□ Personlighetsbildning

Kapitlet Hur barn blir människor försöker ge en bild av barnets personlighetsutveckling. Man talar om hur jaget, identiteten, skapas — inte successivt utan genom en "genuina psykologisk födelse". Författarna ställer teorierna om personlighetsbildningen som en produkt av mänskliga relationer mot uppfattningen om betydelsen av barns behov och behovstillfredsställelse.

Resonemanget om de mänskliga relationerna som enbart normgivande för personlighetsbildningen ter sig något främmande för den som med biopsykologisk skolning som bakgrund vill se personligheten som ett dialektiskt resultat av en mångfald dynamiska samspelsfaktorer: Ett biologiskt arv — konstitution om man så vill — kroppsliga skador och sjukdomar samt miljöfaktorer, i vilka ingår såväl samhällsstruktur och kulturmönster som mellanmänskliga relationer. Interaktionen gäller inom familjen, i skolan, på fritiden — överhuvudtaget i alla de miljöer barnet möter.

Relationerna ger oss viktiga bitar i personlighetens pussel — men inte alla. De psykoanalytiskt inställda tappar ofta bort det faktum att Freud i sina originaltexter framhåller

betydelsen av de biologiska marginalerna. En människas utveckling och reaktioner dikteras i stor utsträckning av miljöfaktorer men begränsas enligt Freud av de biologiskt givna möjligheterna.

Författarna till *Barn i kris* talar om det "undermedvetna" i sitt refererande av Freud. Detta särskilt hos allmänheten så populära uttryck använde sig Freud av i ett tidigt skede men tog senare avstånd ifrån och höll sig fortsatt vis såvitt jag vet till begreppen det omedvetna, det förmedvetna och det medvetna. (Se ex.vis Sigmund Freud, *Orientering i psykoanalys*, svensk översättning 1979, sida 244.)

□ Fosterhem alltid sämre?

Författarna har erfarenhet av arbete med skadade familjer, en erfarenhet som är värd största respekt. Om jag fattat deras bok rätt kommer de till slutsatsen att den biologiska familjen praktiskt taget alltid är den för barnen bästa.

Min personliga erfarenhet efter många års barnpsykiatriskt arbete går inte helt i den riktningen. Jag har mer intrycket att misslyckandena med fosterhemsplaceringar oftast berott på att fosterföräldrarna saknat de psykologiska kunskaper som krävs för att ta hand om ett svårt miljöskadat barn, som man får räkna med när fosterhemsplacering blir aktuell. Själva förflyttningen av barnet har väl inte heller alltid skett så skonsamt som man skulle önskat.

□ Barn och skilsmässa

När det gäller skilsmässobarn refererar författarna till den danska barnpsykiatern Gudrun Brun, som gjort sin doktorsavhandling på redovisningen av ett stort antal skilsmässobarn. Hennes slutsatser stämmer helt överens med mina erfarenheter av praktiskt arbete med skilsmässofamiljer.

Sedan många år tillbaka har bestämmelserna i vårdnadsfrågor formulerats så att ett 12-årsbarn hörs om sin önskan, en 15-åring bestämmer vem av föräldrarna som ska få vårdnaden (såvida inte speciella omständigheter föreligger). Diskussionerna i vårdnadsfrågor tas tjänstfullt upp i boken *Barn i kris*.

Numera trycker man från olika håll på att barnen själva ska bestämma även i yngre åldrar. Om barnens bestämmande i vårdnadsfrågor skriver Gudrun Brun: "Här skall man som förälder akta sig så att man inte dukar under för ett självbedrägeri och i verkligheten offerar barnet istället för att i djupaste bemärkelse ge barnet dess frihet". Albert och Beverly Roberts citeras: "Att välja en förälder innebär samtidigt att man väljer bort den andre . . ."

Som barnpsykiater har jag mer än en gång upplevt hur barnet först kommer med mamma och utan att vara tillfrågat försäkrar: "Jag vill vara hos mamma". Nästa gång kommer barnet med pappa och försäkrar — fortfarande utan att vara tillfrågat: "Jag vill vara hos pappa".

Men ska vi då inte fråga barnet? Nej, jag vill bestämt hävda att det ska vi inte. Men vad ska vi då göra, ska inte barnet få bestämma?

Det ska inte bli fråga om att bestämma. Det gäller att rädda barnet undan en lojalitetskonflikt som kan ge skador för livet. Det gäller att utrona barnets starkaste bindning, och kan man inte klara det utan att direkt fråga, ska man inte lägga sig i vårdnadstvist. Vi har en kader av psykologer som bör fortsätta att ägna sig åt att finna metoder för att utrona barns djupaste behov och önskingar utan att använda utfrågningsmetoder som kan betraktas som psykisk misshandel.

□ Gemensam vårdnad?

Arrangemanget med gemensam vårdnad kan en och annan gång

Vill du vara hos mamma eller pappa? Kan ett barn bestämma i en så svår fråga och hur ska vi få reda på vilket som är bäst? Bilden hämtad ur den berömda amerikanska filmen *Kramer mot Kramer*.

fungera, men som regel är den ett otyg. Man har sagt att om föräldrar inte kan samsas om en enda annan sak, så ska de väl åtminstone kunna enas om barnen.

Jag vill kommentera: Kan man inte enas om något annat så torde man allra minst kunna samsas om barnen, som ju representerar det mest centrala i familjen och det område där känslorna kulminerar. Är man ense i de viktiga frågor som rör barnen, så tror jag inte man behöver skiljas. Att ha gemensam vårdnad om barnen efter en skilsmässa innebär att ytterligare konfliktmöjligheter skapas, risken att ingen tar ansvaret och barnet förlorar fotfästet — det vet inte var det hör hemma.

□ Barns reaktion

Man talar om barns separationskriser som något av sorgreaktion

inför någon man förlorar. Ja, sådant förekommer. Men efter mångårig erfarenhet vågar jag påstå att minst lika viktiga som separations-sorgen kan två andra faktorer vara: För det första, barn är rädda för förändring. Man vet vad man har men inte vad man får. Ovissheten medför otrygghet.

Den andra faktorn är den sociala chikanen. Fortfarande innebär "den fullständiga familjen" en status som man inte vill förlora. Trots att i varje skolklass flera barn kommer från enföräldersfamiljer, har tvåföräldersfamiljen status som "fullständig". ("Fullständig familj" — o, hemska begrepp!) — Författarna till *Barn i kris* refererar Benjamin Schleringer: "Att leva i en problemfylld familj är betydligt allvarigare än konsekvenserna av en skilsmässa".

Barn i kris är ett arbete fyllt av referat. Man vet ofta inte vad som

är referat och vad som representerar författarnas uppfattning. Detta försvårar läsningen.

Dessutom vimlar det av grammatikaliska fel, stavfel, siftningsfel, meningsbyggnadsfel, som gör innehållet på en del ställen svåröversäligt. Ordet "utelämnat" är på ett ställe använt på ett sätt som gör att man frågar sig om inte möjligen författarna avsett barnet som "utelämnat" i sin hjälplöshet och sitt beroende. På ett annat ställe talas om "kärlekströst" — menas möjligen "kärlekströst"? Dessutom heter en engelsk psykoanalytiker som finns i referenslistan Melanie Klein, inte Melaine Klein, som författarna döpt om henne till. Detta bara några exempel. Som helhet alltså: *Barn i kris* är — trots en förnämlig historik och en mängd intressanta litteraturhänvisningar — en svår-läst bok.

Inga-Greta Agrell